

پیامدهای طنز در آموزش: مروری بر پیامدهای مثبت، منفی و چالش‌های آن در کلاس

محمد دریکوند^۱

پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۱۹

دریافت: ۱۴۰۰/۱/۱۰

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، ارائه خلاصه‌ای از تحقیقات در مورد طنز و پیامدهای آن در کلاس درس است. روش تحقیق این مقاله کیفی و به روش مرور توصیفی است. در این تحلیل مقالات یافته شده کمی و کیفی مرتبط، با محوریت طنز آموزشی که در ۶ سال اخیر در پایگاه‌های علمی خارجی مانند الزویر، اسپرینگر، اریک، ساینس دایرکت و پایگاه‌های داخلی سید و دانش‌لینک به چاپ رسیده بودند مورد بررسی قرار گرفتند. در این پژوهش ابتدا ۳۵ مقاله شناسایی شد اما در ادامه با توجه به کیفیت و ارتباط مقالات با موضوع طنز در آموزش در مجموع ۱۶ مطالعه به همراه نام محقق، نوع مطالعه، تعداد افراد نمونه، محل پژوهش، سال پژوهش و یافته‌ها در تحلیل نهایی قرار گرفت. در مجموع طنز آموزشی پیامدهای مثبت، منفی و چالش‌هایی را به همراه دارد. پیامدهای مثبت طنز در آموزش در سه مؤلفه اصلی روانشناختی، فیزیولوژیکی و اجتماعی خلاصه شد. علاوه بر نکات مثبت، به کارگیری طنز در آموزش می‌تواند با پیامدهایی منفی مانند حواسپرتی دانش‌آموزان و عدم انتقال مفاهیم اصلی همراه گردد. همچنین اگر توهین آمیز یا پرخاشگرانه محسوب شود باعث کاهش احساس تعلق و احساس اضطراب و ملالت در دانش‌آموزان می‌شود. بنابراین معلمان هنگام استفاده از طنز در کلاس باید جنبه‌های مثبت و منفی آن را در نظر بگیرند.

کلید واژه‌ها: طنز، طنز آموزشی، مرور توصیفی.

^۱. دانشجوی دکتری دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران، mohammadderikvand۴۷@gmail.com

مقدمه

طنز^۱ که در برخی از متون و زمینه های ادبی با واژه هایی مثل شوخی، مزاح، لطیفه، شوخ طبعی، فکاهی، هزل و هجو هم معنی و معادل در نظر گرفته می شود پدیده ای است چند بعدی و بین رشته ای که یافتن تعریف واحد و مورد توافق از آن بین اندیشمندان و پژوهشگران تقریباً غیر ممکن است (افشار کهن، ملکی، مهرمحمدی، مهاجر، و ضیایی مهر، ۱۳۹۵). با اینکه تعریف طنز متفاوت است اما در میان محققان این توافق وجود دارد که طنز نوعی ارتباط است که توسط افراد درگیر در یک مکالمه یا یک موقعیت، منجر به خندیدن، لبخند، یا احساس سرگرمی می شود (راخما، بتابوم^۲ و فنانلامپیر^۳، ۲۰۲۰؛ مارتین^۴، ۲۰۰۷). گروایس^۵ و ویلسون^۶ (۲۰۰۵) ماهیت اصلی طنز را جدی نبودن و ناهمخوانی اجتماعی^۸ می دانند. باس باترفیلد^۹ (۱۹۹۱) تأکید بر استفاده آگاهانه از رفتارهای ارتباطی کلامی و غیر کلامی که پاسخ های مثبت مانند خنده و شادی را موجب می شوند، در تعریف طنز بیان می کنند. دانشنامه آکسفورد^{۱۰} طنز را توانایی شاد کردن دیگران، یک نوع خلق و خوی و حالت ذهنی و توانایی درک چیزی به صورت کمدی یا سرگرم کننده تعریف می کند.

اگر واقع بینانه تر به مبحث طنز نگاهی بیندازیم می توان شروع نوشتار و تعاریف از طنز را نزد تمدن های باستان یافت. برای نمونه افلاطون طنز را بیشتر تحقیر می دانسته زیرا ما به وسیله ی طنز مستقیماً در برابر دیگران بد جنسی کرده و به آن ها اهانت می کنیم، هابز نیز باور داشت که طنز شکلی از اهانت است و زمانی رخ می دهد که رقابت و غرور بین مردم آشکار شود و بخوانند برتری خود را نسبت به دیگران نشان دهند. طنز و خنده یکی از پنج نیاز ابتدایی انسان است در کنار بقا، احساس تعلق داشتن، توان و حس قدرت، و آزادی (لی^{۱۱}، کوهن^{۱۲} و راسلر^{۱۳}، ۲۰۱۰)، و یک وجه عمومی از تجارب انسانی است که تفسیر و معنای آن از فرهنگی به فرهنگ دیگر متغیر است اما در تمامی جهان با فرهنگ های متفاوت طنز می تواند یک زبان عمومی باشد که تجارب مثبت را فرا می خواند (فی گای^{۱۴}، ۲۰۱۱). به نظر می رسد فیلسوفان، روانشناسان، روانکاوان، زبانشناسان، مردم شناسان، جامعه شناسان، هنرمندان، شاعران و نویسندگان هر یک سعی کرده اند تعاریف مرتبط با زمینه های مورد مطالعه خود را از مفهوم طنز بیان کنند. طنز در آموزش نیز همواره به کار می رود چون تدریس نوعی رابطه و تعامل بین افراد است که طبعاً از طنز نیز برخوردار است اما مسئله اصلی این است که طنز چه پیامدهایی در آموزش و تدریس دارد. پژوهش حاضر که به صورت مروری انجام می شود سعی دارد پیامدهای مثبت و منفی به کارگیری طنز در آموزش را با توجه به نتایج تحقیقات روشن سازد. پژوهش حاضر، ابتدا نظریه ها و کارکردهای طنز را شرح داده و در ادامه به طور خاص به طنز آموزشی می پردازد.

نظریه های طنز

نظریه های زیادی از زوایای گوناگون به طنز پرداخته اند که بیش از یکصد نظریه شناسایی شده است اما سه نوع نظریه مطرح که بر دیگر نظریه ها غالب هستند و دیگر نظریه ها از ترکیب آنها به وجود آمده اند عبارتند از:

۱- نظریه برتری یا خصومت^{۱۵}

۱. humor
۲. Rokhmah
۳. Betaubun
۴. Fenanlampir
۵. Martin
۶. Gervais
۷. Wilson
۸. Social incongruity
۹. Booth-Butterfield
۱۰. Oxford
۱۱. Lei
۱۲. Cohen
۱۳. Russler
۱۴. Feagai
۱۵. Superiority

۲-مدل رهایی- تسکینی^۱

۳-نظریه ناهمخوانی^۲

این سه گروه نظریه تقریباً پایه و اساس تمامی نظریه های طنز هستند (لارکین - گالیئاناس^۳، ۲۰۱۷). نظریه برتری یا خصومت: این نظریه شامل پرخاشگری و تعارض و برتری جویی است و بیان می کند که خنده و طنز محرکی است که احساس شادی و برتری نسبت به دیگران داشته باشیم یا با استفاده از نیش و کنایه می توان اصلاح اجتماعی را صورت داد این دیدگاه به کسانی چون افلاطون^۴، ارسطو^۵، هابز^۶ و برگسون^۷ مربوط است (سایودی^۸، ۲۰۱۸). مدل رهایی - تسکینی: این یک دیدگاه صرف روانشناختی است که اساس آن از نظریه روان تحلیلی فروید^۹ است و بر اساس آن طنز به طور غیر ارادی سبب کاهش تنش می شود. لذت طنز از رها شدن انرژی که با احساسی درد ناک پیوند یافته است به وجود می آید که اکنون به عنوان حشو یا چیزی اضافی در نظر گرفته می شود به عبارتی دیگر طنز از ایجاد مسئله ای درد ناک به مسئله ای امیدوار کننده ریشه می گیرد و این راهکاری برای روبرو شدن با جنبه های ناخوشایند زندگی است (مارتین، ۲۰۱۰).

نظریه ناهمخوانی: بر اساس این دیدگاه طنز یک ناهماهنگی شناختی است و زمانی اتفاق می افتد که عناصر ناهمخوانی موجود باشند و ناهمخوانی زمانی رخ می دهد که روال عادی اجزای یک شیء، رویدادها، نظرات و انتظارات اجتماعی بر هم بخورد و یا ترتیب رخ دادن الگوها و رویدادها با تجارب قبلی غیر هماهنگ باشد و در نتیجه با ادراک ناهماهنگ رویدادها طنز نیز رخ می دهد (سایودی، ۲۰۱۸). این نظریه به امانوئل کانت^{۱۰} اختصاص دارد.

مفاهیم و اصطلاحات مترادف طنز

همان طور که اشاره شد طنز در زبان فارسی با واژه هایی مثل شوخی، مزاح، لطیفه، شوخ طبعی، فکاهی، هزل و هجو هم معنی و معادل در نظر گرفته می شود. در زبان انگلیسی نیز واژه هایی وجود دارند که با معنی طنز آمیختگی دارند کلماتی مانند جوک یا شوخی^{۱۱}، طعنه یا تمسخر^{۱۲}، هجو یا هزل^{۱۳} گاهی معادل طنز در نظر گرفته می شوند اما هر کدام معنای خاص خود را دارند. در زبان فارسی شوخی یا مزاح هدفی جز خندانیدن افراد ندارد، در هزل هم نوعی خنده و سرگرمی نهفته است اما در هجو، نوعی زهرخند و تخریب طرف مقابل نهفته است. در طنز بر خلاف همه مترادفاتی که گذشت خنده فقط وسیله ای برای رسیدن به هدف است. می توان طنز را قلقلک روح به قصد بیداری، شوخی و هزل را خنده بی هدف برای گذران وقت و هجو را شلاق بر مخاطب دانست (حری، ۱۳۸۷). همچنین در زبان انگلیسی، جوک (joke) چیزی که یک نفر می گوید و باعث خنده می شود، طعنه یا تمسخر (irony) استفاده طنز آمیز از کلمات در معنای مخالف واقعیت یا روی دادن اتفاقات بر خلاف چیزی که انتظار می رود و هجو و هزل (satire) استفاده از طنز و تمسخر به قصد تخریب و نشان دادن حماقت طرف مقابل است، مثلاً کشیدن

^۱. Relief theory

^۲. Incongruity

^۳. Larkin-Galiñanes

^۴. Plato

^۵. Aristotle

^۶. Hobbes

^۷. Bergson

^۸. Saude

^۹. Freud

^{۱۰}. Kant

^{۱۱}. joke

^{۱۲}. irony

^{۱۳}. satire

کاریکاتور یا تقلید از حرکت‌های شخص به قصد مسخره کردن. اما طنز (humor) استعدادی فکری و توانایی طراحی چیزی است که با خنده همراه شود (کادکا^۱، ۲۰۲۰).

کارکردهای طنز

از جمله کارکردهای طنز که فراتر از شوخی و خنده است، تاثیرات اجتماعی آن به ویژه در ارتباط مربوط به آموزش است. پژوهشگران به طور مکرر طنز را به عنوان یک شکل از نفوذ اجتماعی قلمداد می‌کنند همچنین طنز ابزار تسهیل، توسعه و حفظ روابط اجتماعی است و سبب نزدیکی اجتماعی بین افراد می‌شود و میل به جستجوگری^۲ اجتماعی را نیز در انسان بیدار می‌کند (باناس^۳، دونبار^۴، رودریگوئز^۵ و لایو^۶، ۲۰۱۱). به علاوه طنز کارکردهای تبلیغاتی نیز دارد و بر رفتارهای مصرف‌کنندگان تأثیر می‌گذارد (جی^۷ و گریترز^۸، ۲۰۱۸). همچنین، طنز برای ایجاد انسجام گروهی و کسب لذت مشترک کاربرد دارد. طنز این توانایی را دارد که محیط را لذت بخش کند و از طریق تعدیل انتقادات انسجام را تسهیل کند (کلتنر^۹، کاپس^{۱۰}، کرینگ^{۱۱} و همکاران، ۲۰۰۹). همچنین، از دیگر کاربردهای مهم طنز استفاده از آن در درمان بیماری‌های روحی است. طنز یک استراتژی امیدوارکننده برای کاهش سطح استرس و افسردگی و ترویج سلامت روان است. در حال حاضر درمان‌های مبتنی بر طنز توسعه داده شده است و اثرات خود را در افزایش-کاهش، چندین پیامد بهداشت روانی مانند رضایت زندگی، اضطراب، افسردگی و استرس نشان داده است. (تاگالیدو^{۱۲}، لودر^{۱۳} و دیستلبرگر^{۱۴}، ۲۰۱۸). هدف طنز ترویج احساسات مثبت حالات روحی مثبت و همه مهم تر توانایی سازگاری با استرس است (راج^{۱۵} و هافمن^{۱۶}، ۲۰۱۷). در یک دسته بندی کلی می‌توان طنز را به سه دسته تقسیم کرد: کارکرد آموزشی، کارکردهای روانی و کارکردهای اجتماعی که در این مقاله به طنز آموزشی پرداخته می‌شود.

طنز آموزشی

اسون^{۱۷} (۲۰۱۵) معنای طنز را در بین پژوهشگران و از شخصی به شخص دیگر متفاوت می‌داند طنز هر چیزی است که باخنده ادراک شود، مضحک باشد و یا سرگرم کننده باشد البته دارای انواع بسیاری در کلاس است مثل داستان‌های خنده دار مطالب خنده دار، خود تحقیری، لطیفه، بذله، چیستان، صحنه‌های خنده دار و حتی شکل بصری خنده دار. طنز در کلاس درس ممکن است شکل‌های زیادی از گفتن داستان‌های خنده دار تا صحنه‌های سرگرم کننده، آزمایش‌ها، امتحان کردن رسانه‌های مختلف، موسیقی و حتی دیدن کلیپی از رسانه‌ها باشد، اما معلمان می‌توانند به جای استفاده از افراد و وسایل خودشان طنز را بسازند زمانی که معلم طنز را از خود شروع می‌کند این خودنمایی او نشان می‌دهد که معلم هم ممکن است اشتباه کند و به اشتراک گذاری این تجربه با کلاس سبب راحتی جو کلاس می‌شود. آنچه وجود طنز در کلاس را موجه می‌سازد ذکر این نکته است که آموزش تنها در مورد محتوا صدق نمی‌کند بلکه در مورد اجرا و روش نیز صادق است. اساساً تدریس یک هنر نمایشی است که باید سرگرم کننده باشد تا فراگیران جذب آموزش شوند و در کلاس مسئولیت ارتباط، سرگرمی و مشغولیت تحصیلی

۱. Khadka
 ۲. Affinity-seeking
 ۳. Banas
 ۴. Dunbar
 ۵. Rodriguez
 ۶. Liu
 ۷. Ge
 ۸. Gretzel
 ۹. Keltner
 ۱۰. Capps
 ۱۱. Kring
 ۱۲. Tagalidou
 ۱۳. Loderer
 ۱۴. Distlberger
 ۱۵. Ruch
 ۱۶. Hofmann
 ۱۷. Ocon

بر عهده معلم است که باید از طنز کمک بگیرد چون طنز موجب ایجاد و تقویت ارتباطات انسانی می شود و به عنوان پلی برای پیوند روانی مشترک عمل می کند و تعامل معلم- شاگرد و همکلاسی را برقرار می کند (لوجان^۱ و دیکارلو^۲، ۲۰۱۶).

اما در زمینه طنز در آموزش یک نظریه توسط وانزر^۳ (۲۰۰۸)، به نقل از باناس و همکاران، (۲۰۱۱) بیان شده است که به نظریه پردازش طنز آموزشی مربوط است. این مدل با ترکیب نظریه ناهمخوانی و رغبت (ترغیب) با حداکثر درست نمایی ساخته شد. این نظریه بیان می کند که چگونه از طنز در کلاس درس استفاده می شود که تدریس معلم و یادگیری دانش آموزان را تسهیل می کند. براساس نظریه پردازش طنز آموزشی، طنز از آموزش حمایت می کند اگر دانش آموزان حس شوخ طبعی و طنز را تشخیص دهند و آنرا به عنوان طنز تفسیر کنند و سپس با ایجاد ارتباط بین طنز ارائه شده و اطلاعات آموزشی یادگیری را پردازش کند (وانزر، فرایمر^۴ و اروین^۵، ۲۰۱۰). برای استفاده از طنز در آموزش باید دانش آموزان بتوانند اطلاعات را به عنوان طنز درک کنند و سپس ارتباط طنز و متن را درک کنند. دانش آموزان باید به طرز ماهرانه ای اطلاعات خنده دار را پردازش کنند و به طور عمیق روی آن فکر کنند و سپس آنرا با متون ارائه شده پیوند دهند البته مطالعات نشان می دهد تمامی دانش آموزان نمی توانند ارتباط بین طنز آموزشی و یادگیری شناختی را درک کنند (بولکان^۶ و گودبای^۷، ۲۰۱۵).

در نظریه طنز آموزشی وانزر و همکاران دو مولفه اصلی وجود دارد: ارتباط و تناسب داشتن (باناس و همکاران، ۲۰۱۱). ارتباط حاکی از این است در صورتی طنز را می توان طنز آموزشی در نظر گرفت که مربوط به موضوع یا محتوایی باشد که قرار است آموزش داده شود. بنابراین طنز در این مفهوم باید ارتباط داشته باشد با موضوع، مفهوم، نظریه یا هر مسئله یادگیری، مرتبط بودن انگیزش و توان پردازش پیام را افزایش می دهد و از حواسپرتی افراد جلوگیری کرده و ماندگاری اطلاعات را بیشتر می کند.

تناسب داشتن (مناسب بودن) یعنی طنزی که مورد استفاده قرار می گیرد باید مناسب و در خور باشد تا بتواند محیط کلاس درس را به صورت مثبتی تحت تاثیر قرار دهد اگر طنز به صورت منفی درک شود نمی تواند عواطف مثبت را برانگیزد پس تناسب داشتن به ایجاد جوی عاطفی منجر می شود که اگر مثبت باشد باعث افزایش انگیزه و اگر منفی باشد کاهش انگیزه را در پی دارد.

طبقه بندی انواع طنز

از طنز طبقه بندی های زیادی شده است؛ ساده ترین طبقه بندی را مارتین و همکاران (۲۰۰۳)، به نقل از ضیایی مهر، (۱۳۹۳) ارائه دادند که در آن طنز را به دو نوع مثبت یا همگرایانه، و منفی و تهاجمی تقسیم کرده اند. طنز مثبت باعث ایجاد همدلی، کاهش تنش و ایجاد دوستی می شود و در مقابل طنز منفی باعث تمسخر و تحقیر دیگران می شود. همچنین فرایمر و همکاران (۲۰۰۸)، انواع طنز در کلاس درس را به پنج طبقه تقسیم کرده اند که به شرح زیر است:

^۱. Lujan
^۲. Dicarlo
^۳. Wanzer
^۴. Frymier
^۵. Irwin
^۶. Bolkan
^۷. Goodboy

جدول شماره ۱. طبقه بندی طنز از دیدگاه فرایمر و همکاران (۲۰۰۸)

گفتن یک داستان خنده دار مربوط به درس، برای نشان دادن یک مفهوم از وسایل خنده دار استفاده کردن.	طنز مربوط ^۱
گفتن داستانی که به موضوع درس مربوط نیست، تعریف لطیفه ای که ربطی به موضوع درس ندارد.	طنز نامربوط ^۲
هوش دانش آموزان را به سخره گرفتن، مسخره کردن قومیت، نژاد و مذهب دانش آموزان.	تحقیر دیگران ^۳
خود را در کلاس مسخره کردن و تعریف کردن داستان شرم آوری در مورد خود.	تحقیر خود ^۴
از رفتارهای کلامی و غیر کلامی به شیوه ای زننده استفاده کردن، از فعالیت های غیرقانونی به شیوه ای خنده دار صحبت نمودن	طنز توهین آمیز ^۵

به نظر می رسد جامع ترین طبقه بندی از طنز را می توان با ترکیب مطالعات برایانت^۶ و همکاران (۱۹۹۰)، هی^۷ (۲۰۰۰)، مارتین (۲۰۰۳)، کرنر^۸ (۱۹۸۶)، وانزر و همکاران (۲۰۰۵) ارائه کرد که طنز مورد استفاده در کلاس را به چندین نوع طبقه بندی کرده اند که هم شامل طبقه بندی فرم یا ساختار ظاهری می باشد و هم هدف یا مقصد طنز را در بر می گیرد (به نقل از ضیایی مهر، ۱۳۹۳).

جدول شماره ۲. طبقه بندی انواع طنز کلاسی اقتباس از ضیایی مهر (۱۳۹۳)

نوع طنز	شرح / توصیف	تناسب برای کلاس درس
همگرا، مبتنی بر همبستگی	سرگرم کننده، همبستگی آور، تسکین دهنده تنش	مناسب
نیازهای روانی / طنز خودارتقای	استفاده در دفاع از خود، تنظیم احساسات	مناسب
مبتنی بر قدرت	برای ایجاد حد و مرز روابط و نشان دادن تفاوت جایگاهی افراد	مناسب
مربوط به مواد درسی	داستان ها و جوک های مربوط به محتوای درس	مناسب
رویدادهای خنده دار	داستان و یا فعالیت های مرتبط در یک رویداد واحد مرتبط به عنوان یک داستان	مناسب
اظهار نظر طنز آمیز	اظهار نظر مختصری که حاوی عناصری از طنز است	مناسب
جستجوی افراد طنز	تشویق دیگران به استفاده از طنز یا جستجو دیگر افراد طنز	مناسب
جوک ها یا معماها	دارای ساختاری منتهی به یک نقطه اوج خنده دار هستند	بسته به شرایط
بصری	استفاده از تصاویر یا چیزی که باعث خنده می شود	بسته به شرایط
تحریرات طنز دار	استفاده از کنایه و مبالغه های خنده دار	بسته به شرایط
طنز در محتوای آزمون	استفاده از طنز در آزمون ها	بسته به شرایط
ایهام	بازی با عبارات و کلماتی که از نظر معنا یا آوا دارای دو معنای متفاوت هستند	بسته به شرایط

۱. Related
۲. Un related
۳. Other disparging
۴. Self disparging
۵. offensive
۶. Bryant
۷. Hay
۸. Cornett

تقلید	تقلید صدا یا ادا در آوردن شخصیت های معروف	بسته به شرایط
خنده	خنده یا تغییر لحن خندیدن برای خنداندن دیگران	بسته به شرایط

روش شناسی

روش شناسی پژوهش حاضر، کیفی و از نوع مرور توصیفی^۱ است. مرور توصیفی عبارت است از بررسی آن چه که مرتبط با موضوع و هدف مطالعه تلقی می شود شبیه آن چیزی که در مرور سیستماتیک انجام می شود اما محدودیت ها و تخصصی بودن روش مرور سیستماتیک را ندارد. در این شیوه پژوهش معیار انتخاب منابع به خوبی تعریف شده و باید به طور کامل رعایت شوند. از جمله خصوصیات مرور توصیفی، اعتبار و کیفیت منابع، تازگی اطلاعات، شناخت و تعامل با موضوع و داشتن دیدگاهی نقادانه نسبت به موضوع است (وینتربوتوم^۲، بکر^۳، کانر^۴ و مونی^۵، ۲۰۰۸). مرور توصیفی به سوال از «چیستی» موضوع پاسخ می دهد و از روش های کمی و کیفی برای این منظور، استفاده می کند. هدف این روش خلاصه سازی دانش موجود است و البته سرآغاز پیوند میان موضوعات علمی، خلق مدل های نظری و اثرگذاری برای پژوهش های بعدی است (شهسواری و علم الهدی، ۱۳۹۸).

همان طور که اشاره شد از روش مرور توصیفی برای شناسایی، بررسی، ارزشیابی و تحلیل مقالات در باره پيامدهای استفاده از طنز در آموزش استفاده شده است که در زیر به طور مفصل به آن پرداخته می شود.

۱) راهبرد جستجو: در این پژوهش جهت مشخص کردن مقالات از پایگاه داده علمی خارجی مانند الزویر^۶، اسپرینگر^۷، اریک^۸، ساینس دایرکت^۹ و پایگاه های داخلی سید^{۱۰} و دانش لینک استفاده شد.

۲) معیارهای انتخاب: در این پژوهش دو محدودیت برای انتخاب لحاظ گردید. نخستین محدودیت مربوط به زمان انتشار منابع بود که تنها آن دست از منابعی که در ۶ سال اخیر (از ۲۰۱۵ به بعد) به چاپ رسیده بودند در دستور کار قرار گرفتند. و دومین معیار انتخاب صرفاً مقالات وارد چرخه کار شدند و از پایان نامه ها و کتاب ها استفاده نشد. لازم به ذکر است با توجه به خصوصیات روش مرور توصیفی محدودیت هایی نظیر نوع تحقیق، انتشارات، محل جغرافیایی، زبان و سن شرکت کنندگان اعمال نگردید.

۳) خروجی جستجوی مرور توصیفی: پس از جستجو در پایگاه های ذکر شده انگلیسی و فارسی، با کلمات کلیدی مرتبط در نهایت ۳۵ مقاله شناسایی شد که با توجه به محدودیت سال انتشار، عدم دسترسی به کل متن مقالات و کیفیت مقالات در نهایت ۱۶ مقاله در تحلیل نهایی مورد استفاده قرار گرفتند.

۴) استخراج داده ها: اطلاعات مقالات نهایی وارد شده در چرخه مرور توصیفی در جدول شماره ۳ ارائه شده است. این جدول مشخصات مقاله از جمله نام محقق، نوع مطالعه، تعداد افراد نمونه، محل پژوهش، یافته ها و سال انتشار را به طور کامل نشان می دهد.

^۱. narrative review
^۲. Winterbottom
^۳. Bekker
^۴. Conner
^۵. Mooney
^۶. Elsevier
^۷. Springer
^۸. Eric
^۹. Science direct
^{۱۰}. Sid

جدول شماره ۳. خلاصه پژوهش های انجام شده از سال ۲۰۱۵

سال انتشار	یافته ها	محل پژوهش	تعداد نمونه	نوع مطالعه	نام محقق
۲۰۱۸	افزایش خوش بینی و سازگاری با کودکان دبستانی	کره جنوبی	۲۳	آزمایشی	لی و کیم ^۱
۲۰۱۸	احساس راحتی دانش آموزان با معلم هم در زمان تدریس و هم در تعاملات روزمره	مالزی	۲۶۹	همبستگی	احمد، مهامد، حسن و همکاران ^۲
۲۰۱۸	ایجاد حواس پرتی و غلط های بیشتر و بدتر عمل کردن در یادداری و انتقال	آمریکا	۸۷	آزمایشی	بولکان، گریفین، گودبای ^۳
۲۰۱۹	ارتباط مناسب تر دانشجویان با گفتمان مربیان، مناسب تشخیص دادن ارتباط کلاسی مربی	کارولینای شمالی	۳۰۶	پیمایشی	استون وست، مارتین ^۴
۲۰۱۹	پیش بینی قابل توجه یادگیری شناختی دانشجویان توسط طنز مرتبط با مربی، میانجیگری یادگیری با متغیرهای احساسات، انگیزه و توانایی پردازش اطلاعات	ژاپن	۳۶۰	همبستگی	تسوکاواکی و ایمورا ^۵
۲۰۱۶	افزایش یادگیری آمار مقدماتی دانشجویان	آمریکا	۲۳۸	آزمایشی	لسر، پیرل و وبر ^۶
۲۰۱۹	آموزش طنز به معلمان به عنوان روشی کارآمد جهت کاهش فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان دبستان	ایران	۶۶	آزمایشی	سادات، بدری، گرگری ^۷
۲۰۱۶	بهبود عملکرد گرامری و افزایش انگیزه دانش آموزان	ایران	۱۲۰	آزمایشی	کاوندی و کاوندی ^۸

^۱. Lee & Kim^۲. Ahmad, Mohamed & Hasnan,^۳. Bolkan, Griffin & Goodboy^۴. West & Martin^۵. Tsukawaki & Imura^۶. Lesser, Pearl & Weber^۷. Sadat, Badri Gargari^۸. Kavandi

۲۰۱۷	یادگیری بهتر واژگان زبان انگلیسی	ایران	۶۰	شبه آزمایشی	مهدیلو و ایزدپناه ^۱
۲۰۱۷	افزایش روحیه شاد، حس شوخ طبعی قابل انعطاف و رضایت از زندگی، کاهش جدیت	سوئیس	۱۱۰	آزمایشی	راج و هافمن ^۲
۲۰۱۹	احساس راحتی، تعامل مثبت، کاهش تنش، تعامل مثبت بین معلم و فراگیر، کاهش خواب آلودگی	اندونزی	۷	کیفی	تونسیا، محمود و سالیجا ^۳
۲۰۱۷	رابطه منفی طنز مرتبط با موضوع درسی با کسالت و اضطراب، رابطه مثبت طنز پرخاشگرانه با کسالت و اضطراب. طنز مرتبط با موضوع درسی تجربیات عاطفی مثبت ارائه می دهد.	آلمان	مطالعه اول ۹۸۵ نفر مطالعه دوم ۷۷۴	مدل معادلات ساختاری	بیگ، گراسینگر و درسل ^۴
۲۰۱۸	نتایج مثبت و منفی بر افراد دارای اختلال ذهنی. طنز هم باعث بهبود تعاملات می شود و هم ممکن است طعنه و ریشخند تلقی شود.	انگلستان	۳۲ مقاله	مرور سیستماتیک	چادویک و پلات ^۵
۲۰۱۹	اثربخشی طنز در تقویت سبک های رهبری و اثربخشی تحویل خدمات، رفاه عاطفی مرتبط با شغل کارکنان. رابطه طنز با چندین کارکرد مهم رهبری از جمله خلاقیت، روابط بین فردی، تیم سازی، تقویت مهارت تصمیم گیری گروهها، تقویت خلاقیت، بهبود روابط بین فردی و تیم سازی، اثربخشی رهبری.	آمریکا	-	مروری	گریس ادلیه و سانتاگو ^۶

^۱. Mahdiloo & Izadpanah

^۲. Ruch & Hofmann

^۳. Tunnisa, Mahmud & Salija

^۴. Bieg, Grassinger & Dresel

^۵. Chadwick & Platt

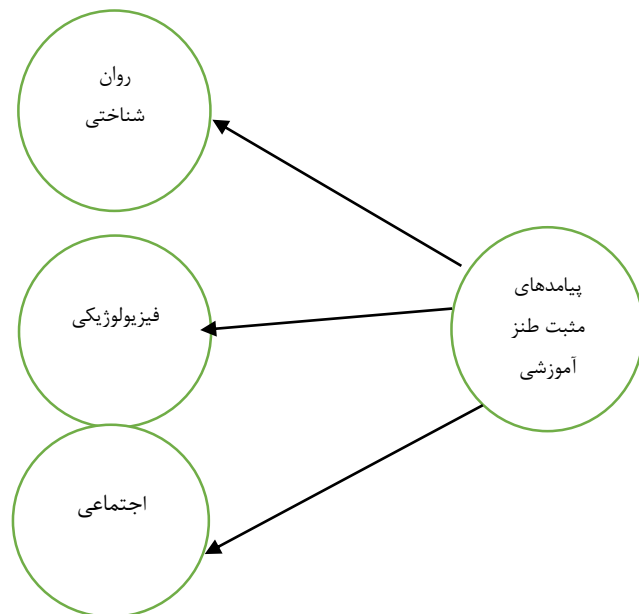
^۶. Grace-Odeleye & Santiago

۲۰۱۸	۹۹ درصد دانشجویان تقدیر از طنز آموزشی، تقویت رابطه دانشجویان و استاد، افزایش تمایل توجه دانشجویان به محتوای دوره، نسبت به استاد و احساس تعلق دانشجویان. طنز توهین آمیز باعث کاهش تمایل نسبت به استاد و کاهش احساس تعلق دانشجویان.	آمریکا	۱۶۳۷	آمیخته	کوپر ^۱ و همکاران
۲۰۱۵	آرامش ماهیچه ها، تحریک گردش خون، بهبود تنفس، افزایش مقاومت بدن، تمرینی مناسب برای شش ها و قفسه سینه، پایین آوردن سرعت نبض و فشار خون.	آمریکا	-	مروری	اسون

بحث و نتیجه گیری

در مقاله حاضر سعی بر آن بود که دستاوردهای پژوهشی طنز، در حیطه ی آموزش مورد بررسی قرار گیرد. مطالعات انجام شده با انواع روش های تحقیق (همبستگی، آزمایشی، شبه آزمایشی، کیفی، مروری) در پنج سال اخیر به عنوان نمونه انتخاب شد و مشخص گردید جدای از بحث خنده و سرگرمی و لذت نهفته در طنز، اثرات مثبت و همچنین چالش هایی را در بحث آموزش با خود به همراه دارد.

با توجه به نتایج تحقیقات می توان پیامدهای مثبت طنز در آموزش را سه مؤلفه اصلی خلاصه کرد.

نمودار ۱. پیامدهای مثبت استفاده از طنز در آموزش

^۱. Cooper

از پيامدهای مثبت روان شناختی استفاده از طنز در کلاس درس، بهبود افزایش خوش بینی^۱ نسبت به آموزش، سازگاری با مدرسه، انگیزش و درگیری تحصیلی بیشتر، افزایش یادگیری، کاهش فرسودگی تحصیلی، افزایش خلاقیت و احساس تعلق بین معلم و شاگرد را می توان نام برد. همچنین فواید فیزیولوژیکی استفاده از طنز در کلاس درس عبارتند از: آرامش ماهیچه ها و پایین آوردن دردهای مزمن، تحریک گردش خون، بهبود تنفس، افزایش مقاومت بدن، کم کردن میزان اضطراب و استرس، تحریک سیستم قلبی-عروقی، تمرینی مناسب برای شش ها و قفسه سینه، پایین آوردن سرعت نبض و فشار خون و ترشح هورمون آندورفین را می توان نام برد. به علاوه از نظر اجتماعی، طنز باعث شکل گیری ارتباط راحت تر و روان تر بین معلم و شاگرد تعامل مثبت با کلاس و جو مدرسه و علاقه به تیم سازی و کارهای گروهی در آموزش می شود.

استفاده از طنز علاوه بر فواید آن در آموزش چالش ها و عواقب منفی نیز به همراه داشته است. همان طور که در نظریه طنز آموزشی وانزر و همکاران (۲۰۱۰) بیان شد طنز آموزشی باید دو مؤلفه اساسی را در خود داشته باشد: ارتباط داشتن با محتوا و موضوع تدریس و تناسب داشتن یعنی در خور و مناسب کلاس و فراگیران بودن. طبق نتایج حاصل از تحقیقات اگر طنز به عنوان یک طنز پر خاشکانه تلقی شود باعث اضطراب و کسالت دانش آموزان می شود. توهین آمیز بودن طنز باعث کاهش تمایل نسبت به معلم و کاهش احساس تعلق دانش آموزان می شود. همچنین این دیدگاه نیز وجود دارد که ارائه مطالب به صوت جدی منجر به کسب اطلاعات بیشتری می شود تا همراه کردن آن ها با طنز. چون مطالب طنز آمیز باعث ایجاد حواسپرتی^۲ در دانش آموزان می شوند و توجه به سمت طنز می رود نه اطلاعات اصلی. شوارتز (۲۰۱۲)، معتقد بود که طنز از طریق ایجاد یک حالت عاطفی مثبت و کسب لذت، مانع از پردازش اطلاعات اکتشافی می شود و فراگیران با رها کردن ذهن خود و اجتناب از تفکر تحلیلی^۳ توجه کمتری به اهداف درسی می کنند. اگر بیش از حد در تدریس به طنز پرداخته شود معلم به جای انتقال دانش، به عنوان منبع سرگرمی تلقی شده و شأن و ارزش او نزد دانش آموزان از میان می رود. از جمله نکات منفی پيامد طنز این است که طنز نامرتبط باعث تلف شدن زمان می شود. علاوه بر این تمسخر دیگران، شوخی های نامناسب قومی - نژادی و جنسیتی باعث جریحه دار کردن احساسات دانش آموزان می شود.

در مجموع با توجه به نتایج تحقیقات می توان نتیجه گرفت عمومیت تأثیر مثبت طنز در آموزش را نمی توان بدون انجام تحقیقات و مطالعات گسترده با نمونه های بزرگتر و موضوعات متنوع یادگیری به اثبات رساند. همچنین، به نظر می رسد اگر معلم به صورت عمومی از طنز و شوخ طبعی بهره بگیرد می تواند فضا را لذت بخش کرده و با ایجاد جوی صمیمانه، موجب درگیری تحصیلی دانش آموزان شود اما وقتی مباحث اصلی و پایه مطرح می شوند بهتر است از طنز استفاده نشود. معلمان و مربیان باید به صورت حرفه ای به خاطر داشته باشند که انواعی از طنز وجود دارد که ممکن است گاهی استفاده نامناسب هجو و اهانت تلقی شود و فرد و گروه اجتماعی خاصی را مورد هدف قرار دهد. آنچه در استفاده از طنز قابل توجه است این است که طنز اصولاً یک پدیده فرهنگی^۴ است (ژانگ، لی و هو، ۲۰۱۹). بنابراین ادراک شوخ طبعی و استفاده از طنز در فرهنگ های مختلف متفاوت است. افراد فرهنگ ها و خرده فرهنگ ها تفسیرهای متفاوتی را از یک جمله طنز آمیز دارند بنابراین در استفاده از طنز معلم باید ساختارهای فرهنگی^۵ را در نظر داشته باشد. توجه به ویژگی های شخصیتی افراد، عزت نفس، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، نیازها و فضای سیاسی جامعه متغیرهایی هستند که به عنوان عوامل میانجی فرهنگی در تاثیر گذاری و ادراک طنز نقش مهمی دارند به عنوان مثال شوخی با دانش آموزی که معلول است نسبت به دانش آموز سالم، ممکن است باعث شکل گیری احساسات منفی در او شود. در مجموع می توان گفت استفاده از طنز در آموزش مهارت ظریفی را می طلبد که معلم باید از آن

^۱. Optimism

^۲. Distraction

^۳. Analytical thinking

^۴. Cultural phenomena

^۵. Jiang, Li & Hou

^۶. Cultural constructs

آگاه باشد و بداند هنر طنز مخلوطی از اثرات مثبت و منفی را در پی دارد و باید دقیق و محتاطانه به کار گرفته شود و هر چه به موضوع و محتوای تدریس مرتبط باشد و در شأن و در خور فرگیران باشد به مراتب اثرات مثبت تری را به دنبال دارد.

منابع

- افشار کهن، زهرا، ملکی، حسن، مهرمحمدی، محمود، مهاجر، یحیی و ضیایی مهر، علی (۱۳۹۵). ریاضیات: عبور از طنز به خلاقیت، فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، سال چهارم، شماره ۸، ۵۰-۲۷.
- حری، ابوالفضل (۱۳۸۷). رویکردهای نوین به طنز و شوخ طبعی. تهران: انتشارات سوره مهر.
- سادات، سما و بدری گرگری، رحیم (۱۳۹۷). آموزش شوخ طبعی به معلم و تاثیر آن بر فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان. پژوهش نامه روانشناسی مثبت، سال چهارم، شماره ۴، ۲۴-۱۳.
- شهسواری، امیر و علم الهدی، جمیله (۱۳۹۸). روش شناسی پژوهش مروری و نقش آن در تولید دانش: توسعه یک گونه شناسی. فصلنامه علمی-پژوهشی روش شناسی علوم انسانی، سال بیست و پنجم، شماره ۹۸، ۱۰۵-۷۹.
- ضیایی مهر، علی (۱۳۹۳). کاربرد طنز آموزشی در فرآیند یاددهی-یادگیری: تسهیلات ویژه برای یادگیرندگان زبان دوم. فصلنامه تعلیم و تربیت، دوره ۳۰، شماره ۴، ۵۸-۳۲.
- Ahmad, N. A., Mohamed, S., Hasnan, K. A., Ali, N., Najwa, F., & Puad, A. (۲۰۱۸). The Use of Teacher's Joke Increases Students' Involvement inside Classroom. *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, ۵(۱۰), ۵۰۳۹-۵۰۴۶.
- Banas, J. A., Dunbar, N., Rodriguez, D., & Liu, S. J. (۲۰۱۱). A review of humor in educational settings: Four decades of research. *Communication Education*, ۶۰(۱), ۱۱۵-۱۴۴.
- Bieg, S., Grassinger, R., & Dresel, M. (۲۰۱۷). Humor as a magic bullet? Associations of different teacher humor types with student emotions. *Learning and Individual Differences*, ۵۶, ۲۴-۳۳.
- Bolkan, S., & Goodboy, A. K. (۲۰۱۵). Exploratory theoretical tests of the instructor humor-student learning link. *Communication Education*, ۶۴(۱), ۴۵-۶۴.
- Bolkan, S., & Goodboy, A. K. (۲۰۱۵). Exploratory theoretical tests of the instructor humor-student learning link. *Communication Education*, ۶۴(۱), ۴۵-۶۴.
- Bolkan, S., Griffin, D. J., & Goodboy, A. K. (۲۰۱۸). Humor in the classroom: The effects of integrated humor on student learning. *Communication Education*, ۶۷(۲), ۱۴۴-۱۶۴.
- Booth-Butterfield, S., & Booth-Butterfield, M. (۱۹۹۱). Individual differences in the communication of humorous messages. *Southern Journal of Communication*, ۵۶(۳), ۲۰۵-۲۱۸.
- Chadwick, D. D., & Platt, T. (۲۰۱۸). Investigating humor in social interaction in people with intellectual disabilities: A systematic review of the literature. *Frontiers in psychology*, ۹, ۱۷-۴۵.
- Cooper, K. M., Hendrix, T., Stephens, M. D., Cala, J. M., Mahrer, K., Krieg, A., ... & Jones, R. (۲۰۱۸). To be funny or not to be funny: Gender differences in student perceptions of instructor humor in college science courses. *PloS one*, ۱۳(۸).
- Feagai, H. E. (۲۰۱۱). Let humor lead your nursing practice. *Nurse Leader*, ۹(۴), ۴۴-۴۶.
- Ge, J., & Gretzel, U. (۲۰۱۸). Impact of humour on firm-initiated social media conversations. *Information Technology & Tourism*, ۱۸(۱-۴), ۶۱-۸۳.
- Gervais, M., & Wilson, D. S. (۲۰۰۵). The evolution and functions of laughter and humor: A synthetic approach. *The Quarterly review of biology*, ۸۰(۴), ۳۹۵-۴۳۰.

- Grace-Odeleye, B. E., & Santiago, J. (۲۰۱۹). Utilizing Humor to Enhance Leadership Styles in Higher Education Administration. *International Journal of Educational Leadership and Management*, ۷(۲), ۱۷۱-۲۰۲.
- Jiang, T., Li, H., & Hou, Y. (۲۰۱۹). Cultural differences in humor perception, usage, and implications. *Frontiers in psychology*, ۱۰, ۱-۸.
- Kavandi, E., & Kavandi, R. (۲۰۱۶). The effect of using humor on high school students' grammar performance and motivation. *Theory and Practice in Language Studies*, ۶(۷), ۱۴۶۶-۱۴۷۵.
- Keltner, D., Capps, L., Kring, A. M., Young, R. C., & Heerey, E. A. (۲۰۰۱). Just teasing: A conceptual analysis and empirical review. *Psychological bulletin*, ۱۲۷(۲), ۲۲۹-۲۴۸.
- Khadka, P. B. (۲۰۲۰). Satire VS Irony: The Differences. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, ۱۷(۷), ۱۱۰۱۲-۱۱۰۱۷.
- Khodabakhshi-Koolae, A., Entekhabi, F., Falsafinejad, M. R., & Sanagoo, A. (۲۰۱۹). Relationship between optimism and humor with resilience in female nurses of hospitals in Isfahan, Iran. *Journal of Gorgan University of Medical Sciences*, ۲۱(۱), ۸۷-۹۳.
- Larkin-Galiñanes, C. (۲۰۱۷). *An Overview of Humor Theory*. In S. Attardo (Ed.), *The Routledge handbook of language and humor (Routledge handbooks in linguistics)*(pp. ۴-۱۶). New York, NY: Routledge.
- Lee, J. Y., Kim, J. Y., & Lee, J. (۲۰۱۸). The children's optimism and humor training program in South Korea. *International Journal of Mental Health*, ۴۷(۲), ۱۱۸-۱۳۶.
- Lei, S. A., Cohen, J. L., & Russler, K. M. (۲۰۱۰). Humor on learning in the college classroom: Evaluating benefits and drawbacks from instructors' perspectives. *Journal of Instructional Psychology*, ۳۷(۴), ۳۲۶-۳۳۲.
- Lesser, L. M., Pearl, D. K., & Weber III, J. J. (۲۰۱۶). Assessing fun items' effectiveness in increasing learning of college introductory statistics students: results of a randomized experiment. *Journal of Statistics Education*, ۲۴(۲), ۵۴-۶۲.
- Lujan, H. L., & DiCarlo, S. E. (۲۰۱۶). Humor promotes learning. *Adv Physiol Educ*, ۴۰(۴), ۴۳۳-۴۳۴.
- Mahdilo, A., & Izadpanah, S. (۲۰۱۷). The impact of humorous movie clips on better learning of English language vocabulary. *International Journal of Research in English Education*, ۲(۲), ۱۶-۲۹.
- Martin, R. (۲۰۱۰). *The psychology of humor: An Integrative Approach*. Burlington : Elsevier Science.
- Ocon, R. (۲۰۱۵, June). *Using humor to create a positive learning environment*. In Proceedings of the ۱۲۲nd ASEE Annual Conference and Exposition. Seattle, Washington.
- Rokhmah, D. E. L., Betaubun, M., & Fenanlampir, C. A. (۲۰۲۰, October). *Am I Allowed to Laugh? Students' Perception Towards the Use of Humor in English Class*. International Conference on Social Sciences , ۳۹۷-۴۰۱.
- Ruch, W. F., Hofmann, J., Rusch, S., & Stolz, H. (۲۰۱۸). Training the sense of humor with the ۷ Humor Habits Program and satisfaction with life. *Humor*, ۳۱(۲), ۲۸۷-۳۰۹.

Ruch, W., & Hofmann, J. (۲۰۱۷). *Fostering humour*. In Positive psychology interventions in practice ,۶۵-۸۰ .

Saude.c.j. (۲۰۱۸).application of the general theory of verbal humor to texts in the onion.area studies and European languages university ofoslo.<http://www.duo.uio.no//>.

Tagalidou, N., Loderer, V., Distlberger, E., & Laireiter, A. R. (۲۰۱۸). Feasibility of a humor training to promote humor and decrease stress in a subclinical sample: A single-arm pilot study. *Frontiers in psychology*, ۹, ۱-۱۰.

Tsukawaki, R., & Imura, T. (۲۰۱۹). Preliminary Verification of Instructional Humor Processing Theory: Mediators Between Instructor Humor and Student Learning. *Psychological reports*. ۰(۰), ۱-۳.

Tunnisa, D., Mahmud, M., & Salija, K. (۲۰۱۹). Investigating Teacher's Sense of Humor in Indonesia. *International Journal of Language Education*, ۳(۲), ۹۹-۱۱۴.

Wanzer, M. B., Frymier, A. B., & Irwin, J. (۲۰۱۰). An explanation of the relationship between instructor humor and student learning: Instructional humor processing theory. *Communication education*, ۵۹(۱), ۱-۱۸.

West, M. S., & Martin, M. M. (۲۰۱۹). Students' perceptions of instructor appropriateness and humor homophily. *Communication Education*, ۶۸(۳), ۳۲۸-۳۴۹.

Winterbottom, A., Bekker, H. L., Conner, M., & Mooney, A. (۲۰۰۸). Does narrative information bias individual's decision making? A systematic review. *Social science & medicine*, ۶۷(۱۲), ۲۰۷۹-۲۰۸۸.